

ZURMALA MINORASI: KUSHONLAR DAVRINING YODGORLIGI

Mingboyeva Feruza¹

¹ “Termiz” davlat muzey-qo‘riqxonasi San’at va etnografiya bo‘limi
katta ilmiy xodimi

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 11.06.2025

Revised: 12.06.2025

Accepted: 13.06.2025

KALIT SO‘ZLAR:

Zurmala minorasi,
Kushonlar, Buddaviylik,
arxeologiya, stupa,
Termiz.

Mazkur maqolada Kushonlar davrining muhim me‘moriy yodgorliklaridan biri — Surxondaryo viloyatida joylashgan Zurmala minorasi tarixiy va arxeologik nuqtai nazardan o‘rganiladi. Minoraning arxitektura xususiyatlari, diniy va madaniy ahamiyati, shuningdek uning Kushonlar imperiyasi davridagi Buddaviylik bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi.

KIRISH. O‘zbekistondagi eng qadimgi me‘moriy yodgorliklardan biri bo‘lgan Zurmala minorasi — qadimgi Termiz (bugungi Surxondaryo viloyati) hududida joylashgan bo‘lib, Kushonlar davriga (milodiy II–III asrlar) mansub hisoblanadi. Arxeologlar tomonidan Zurmala minora qadimgi stupaning qoldig‘i sifatida baholanadi. Ushbu maqolada ushbu noyob yodgorlikning tarixiy va madaniy ahamiyati yoritiladi.

Kushonlar imperiyasi (milodiy I–III asrlar) Markaziy Osiyoda keng tarqalgan, ayniqsa Buddaviylik dinining rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. Aynan ushbu davrda Budda ibodatxonalari, stupalar va boshqa diniy inshootlar faol ravishda barpo etilgan. Imperiyaning janubiy chegaralari hozirgi O‘zbekiston hududlarigacha cho‘zilgan bo‘lib, ayniqsa Termiz shahri Buddaviylik markazlaridan biri bo‘lgan.

Zurmala minorasi Termiz shahri yaqinida joylashgan bo‘lib, qadimiy stupaning qoldiqlari sifatida tasniflanadi. Minoraning balandligi hozirgi kunda taxminan 12 metrni tashkil etsada, dastlabki holatida 16–18 metr bo‘lgan deb taxmin qilinadi. Qurilish materiali sifatida pishiq g‘isht ishlatilgan.

Zurmala minorasining shakli silindrsimon bo'lib, yuqoriga qarab torayib boradi. Bu shakl Budda stupalarining an'anaviy arxitektura uslubiga mos keladi. Minoraning tagida stupaning asosiy qismi — relikviyalar joylashtirilgan markaziy qism mavjud bo'lishi ehtimol qilinadi.

Zurmala minorasi birinchi bor 20-asrning o'rtalarida arxeologlar tomonidan o'rganilgan. O'rganishlar natijasida ushbu inshoot qadimgi Kushonlar davrida qurilganligi va Buddaviylik diniga mansub diniy markaz bo'lganligi aniqlangan. Minoradan topilgan g'ishtlarning maxsus tamg'alari va tuzilishi uni Kushonlar me'morchiligi bilan bog'lash imkonini bergan.

Zurmala minorasi faqat arxitektura yodgorligi sifatida emas, balki diniy- falsafiy tafakkur, qadimgi urbanizatsiya va madaniyatning timsoli sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu yodgorlik orqali biz Kushonlar imperiyasining diniy siyosati va Buddaviylikni tarqatishdagi roli haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'lamiz.

Xulosa. Zurmala minorasi O'zbekiston hududidagi eng qadimgi stupalardan biri bo'lib, u Kushonlar davrining boy madaniy merosini namoyon etadi. Bu yodgorlik nafaqat Buddaviylik arxitekturasining namunasi, balki qadimgi Termizning diniy va madaniy markaz sifatidagi ahamiyatini ham aks ettiradi. Shu bois, Zurmala minorasini chuqur ilmiy o'rganish va uni saqlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pugachenkova G.A. – Kushanskoye iskusstvo v Sredney Azii, Moskva, 1971.
2. Turg'unov J. – Termizning arxeologik obidalari, Toshkent, 1985.
3. Abdullaev K. – Surxondaryo – tarix va madaniyat, Termiz, 2012.
4. UNESCO–Buddhist Sites along the Silk Roads, 2020.